

**Gazdag Vilmos**

# **A nyelvválasztási stratégia és a pályaválasztás összefüggései a kárpátaljai beregszászi járás magyar középiskolásai körében**

## **Bevezetés**

Jelen kutatás során arra kívánunk választ keresni, hogy a kárpátaljai magyar középiskolások továbbtanulási döntéseinek a meghozatalában milyen szerepet játszanak a nyelvi tényezők, vagyis, hogy a tanulók anyanyelve és a továbbtanulás színhelyéül szolgáló iskolák nyelve kölcsönösen determinálják-e egymást, vagy pedig e kettő egymástól teljesen független. Ezzel egyidejűleg megvizsgáljuk azt is, hogy a megkérdezett tanulók milyen szempontok alapján választanak az oktatási kínálatból, melyek a leginkább preferált intézmények és szakok.

A kárpátaljai magyarság nyelvi helyzetét ismerve azt feltételezzük, hogy az általunk vizsgált csoport tagjai: 1. erős anyanyelvi dominanciával, illetve csekély mértékű állam- és idegennyelvi jártassággal<sup>1</sup> rendelkeznek; 2. pályaválasztási döntéseiket nyelvismeretük függvényében hozzák meg; 3. a fentiekből következően elsősorban a szülőföldi, illetve a magyarországi magyar nyelvű képzéseket részesítik előnyben;

Kétnyelvű környezetben a pályaválasztási döntés meghozatalára befolyással van az adott szakmát oktató intézmények tannyelve is. A kárpátaljai magyarság számára az anyanyelvi képzés lehetősége jelenleg az óvodai neveléstől az egyetemi végzettség megszerzéséig adott. Bizonyos végzettséget így tehát anyanyelvi és államnyelvi képzésben egyaránt meg lehet szerezni, de vannak olyan hiány szakok, amelyek nem végezhetők el a kisebbség nyelvén.

A tannyelv kérdése a magyar nyelvészeti szakirodalom egyik rendszeresen visszatérő eleme. Azonban az e kérdéskörrel foglalkozó kutatások a legtöbb esetben az anyanyelvi és másodnyelvi oktatás következtében jelentkező gyakorlati eltérések, valamint a másodnyelvi oktatás hatásainak a vizsgálatával foglalkoznak.<sup>2</sup> Az utóbbi néhány évben igazolódni látszik az iskolai tannyelv és a nyelvválasztási szokások kapcsolata is.<sup>3</sup> Arra vonatkozóan azonban szinte egyáltalán nincsenek ismereteink, hogy milyen összefüggés van a nyelvhasználat és a pályaválasztási döntés között.

---

<sup>1</sup> Erre vonatkozólag ld. pl. Csernicskó 1998; 2010; Molnár–Orosz 2007.

<sup>2</sup> Csernicskó szerk. 2010: 71. Az említett nyelvi változásokkal foglalkozik pl.: Lanstyák–Szabó Mihály, 1997; Péntek, 2001; 2010b; Séra, 2009, 2010; stb.

<sup>3</sup> Erről ld. pl. Molnár, 2009, 2010.

## A pályaválasztási folyamat tényezői és nehézségei általában

A „pályaválasztás nem egy alkalomra szóló, egyszeri aktus, hanem a gyerekkor élményein alapuló, a serdülőkorban kibontakozó, és igen hosszú időn át tartó folyamat”,<sup>4</sup> melynek eredményeként az egyén olyan foglalkozást választ, „amelyben adottságai alapján megkezdheti a pályájára felkészítő tanulmányokat.”<sup>5</sup> A döntés meghozatalát lényegében három tényező határozza meg: az iskolakínálat, a pályaválasztási döntés és a felvételi szelekció. „A három tényező természetesen nem független egymástól: az iskolakínálat befolyásolja a továbbtanulási döntéseket, de az aspirációk is alakíthatják az iskolakínálatot, a szelekció mértéke pedig attól függ, hogy az iskolakínálat, illetve a rendelkezésre álló továbbtanulási helyek mennyire vannak szinkronban a gyerekek és a szülők aspirációival.”<sup>6</sup> A pályaválasztásban ugyanis döntően érvényesül a család befolyása, „amely mögött az a törekvés áll, hogy a szülők legalább olyan vagy jobb társadalmi helyzetbe szeretnék hozni gyermekeiket, mint amilyenben ők vannak.”<sup>7</sup> „A pályaválasztási döntések sajátossága, hogy tisztán racionális módon nem, vagy csak ritkán hozhatók meg: a döntéseknek magas az emocionális szintje, amely torzíthatja a döntéseket. A pályaválasztási döntések szubjektív eleme maga a döntéshozó, illetve önismerete.”<sup>8</sup> Nagyon fontos azonban, „hogy a fiatal tisztázni tudja saját szándékait, hogy mik a céljai, az igényei, az érdeklődése.”<sup>9</sup> Így tehát a megfelelő foglalkozás kiválasztásához már a továbbtanulás kérdésének aktuálissá válásakor érdemes figyelembe venni két tényezőt. Az egyik a tovább tanulni kívánó egyén saját képességei, erősségei, a másik pedig a foglalkozások ismerete.<sup>10</sup>

A pályaválasztási döntések meghozatalában a fent felsoroltak mellett természetesen olyan tényezők is közrejátszanak, mint például a pálya presztízse, vagy a munkaerőpiaci helyzet stb... „A sikerszakmák iránt természetesen nagyobb az érdeklődés, hiszen ezek jobban szem előtt vannak, így több információ jut el a pályaválasztóhoz, probléma viszont, hogy e szakmák túl nagy számban bocsátják ki végzőseiket, így ismételten nehézséget jelenthet a későbbiekben a megfelelő munkahely megtalálása, ezért a pályát választónak célszerű megismernie a munkaerőpiac szakmberszükségletét.”<sup>11</sup>

4 Sós, 2008: 360

5 Di Blasio, 2010: 655

6 Liskó, 1998: 22.

7 Andor–Liskó, 1999: 18

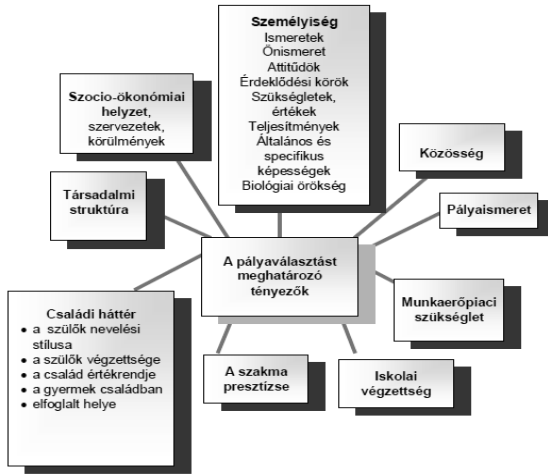
8 László szerk., 2007: 79

9 Papula, 2008: 37

10 <http://www.dontok.hu/>

11 Papula, 2008: 42

A pályaválasztási döntés meghozatalára ható tényezők összessége az 1. ábra alapján szemléltethető.



43

**1. ábra: A pályaválasztást meghatározó tényezők**  
(Forrás: Papula, 2008: 43)

## A kárpátaljai magyar középiskolások pályaválasztási döntését befolyásoló tényezők

A határon túli magyar fiatalok pályaválasztási döntését az előző fejezetben tárgyalt tényezőkön kívül még egy plusz tényező is nagymértékben befolyásolja. Ez a tényező nem más, mint maga a nyelv.

A határon túli magyar kisebbségek, legyen szó a szlovákiai, az erdélyi, a vajdasági, vagy a kárpátaljai magyarokról, egyaránt anyanyelv-dominanciájú kisebbségek, még akkor is, ha „a társadalmi mobilitás, a városi környezet, a szórványosodási folyamatok, a vegyes házasságok egyre nagyobb aránya, az anyanyelv társadalmi presztízse, használatának jogi és kommunikációs akadályai minden kisebbség körében szinte napról napra csökkentik az anyanyelvhasználat körét.”<sup>12</sup> Evégett az itt működő „magyar vagy részben magyar felsőoktatási intézményeknek azzal a problémával is

szembe kell (az ukrainai intézményeknek már csak kellett) nézniük, hogy a felvételizők között nagy számban vannak olyanok, akik nem vagy csak alacsony szinten beszélnek az államnyelvet.<sup>13</sup>

Felmerülhet az olvasóban a kérdés, hogy az ukrainai felsőoktatási intézményeknek vajon az államnyelv hiányos ismeretével napjainkban nem kell-e szembenéznük? Az ideális válasz az lenne, hogy elértük a „kisebbségi közösségek alapvető nyelvi céljaként meghatározott funkcionális kétnyelvűséget, amely e nemzetrészek hosszú távú fennmaradásának és a többségi társadalomba való szükséges mértékű beilleszkedésének a záloga.”<sup>14</sup> A valóságban nem ez van, sőt az utóbbi néhány évben az ukrán oktatáspolitiká, bár többnyire rejtve, de tudatosan törekszik a kisebbségi oktatási rendszer felszámolására.<sup>15</sup> Lássuk, hogy miben is nyilvánul ez meg!

2005-ben Ukrajna az Európai Unióhoz való közeledés, illetve az oktatási rendszer és a felsőoktatás reformjának érdekében csatlakozott a bolognai folyamathoz. Evégett Sztaniszlav Nyikolajenko oktatási miniszter 2007. július 13.-án kiadott 607. számú rendelete a bevezette a továbbtanulás feltételeként is szolgáló az egységes érettségi tesztrendszer.<sup>16</sup>

„Csakhogy míg az Európai Unióban a középiskolák végzősei azon a nyelven adhatják le a vizsgáikat, amelyiken tanultak, a nemzetiségi iskolák diákjai számára pedig kötelező érettségi vizsgatárgy az adott nemzetiség nyelve és irodalma, addig nálunk nem is választhatják a nevezett tárgyat, sőt az ő számukra is kötelezővé akarták tenni, hogy minden tantárgyból ukrán nyelven vizsgázzanak.”<sup>17</sup> Igaz, „a későbbi oktatási miniszter, Ivan Vakarczuk 2008. január 28-i 33. számú rendeletében engedélyezte az oktatás nyelvén történő vizsgákat a szaktantárgyak esetében a 2008-as és a 2009-es években, de ez hosszú távon jelenleg sincs törvényileg biztosítva.” Ehhez kapcsolódik az oktatási tárca 2008. május 26-án kiadott 461. számú rendelete.<sup>18</sup>

<sup>13</sup> Beregszászi, 2005: 32

<sup>14</sup> Lanstyák, 1996: 11–15

<sup>15</sup> Séra, 2009: 249–250; Orosz, 2010: 88–94

<sup>16</sup> «Про проведення у 2008 році зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів». Forrás: <http://oipop.ed-sp.net/content/view/218/36>

<sup>17</sup> Kárpátalja hetilap, 2010. szeptember 17. X. évf., 38. (505) szám.

<sup>18</sup> «Про затвердження Галузевої програми поліпшення вивчення української мови у загальноосвітніх навчальних закладах з навчанням мовами національних меншин на 2008-2011 роки». Forrás: [http://osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/953](http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/953). A rendelet alapján 2008. szeptember 1-jétől a nemzetiségi nyelven oktató iskolák 5. osztályaiban Ukrajna történetét két nyelven kell oktatni: anyanyelven, illetve ukránul (a fakultatív órák terhére). A 6. osztályban már csak ukrán nyelven kell oktatni ezt a tárgyat. A 6. osztályban a földrajzot kell két nyelven oktatni, a 7-ben a matematikát, majd a következő osztályban teljesen át kell állni e tantárgyak államnyelven történő oktatására. A 10. osztályokban – a 2010-től már minden tárgyból kötelezően ukrán nyelvű emelt szintű érettségi és egyben felvételi vizsgákra való felkészülés jegyében – szeptembertől két nyelven kell oktatni Ukrajna történetét és a matematikát, a 11. osztályban a 2009-es tanévkezdéstől két nyelven a matematikát és csak államnyelven egy, a tanulók által választott tantárgyat. Erről ld. még: Csernicško szerk., 2010: 129; Molnár, 2010: 189.

A fentebb ismertetett rendeletek természetesen jelentős hatást gyakorolnak a kisebbségi iskolák jelenlegi végzőseinek a pályaválasztási döntéseire is, hisz az érvényben lévő felvételi rendszer a „*kisebbségek érdekeit szem előtt tartó*” folyamatos változtatásaival együtt is hátrányos helyzetbe hozza őket ukrán társaikkal szemben.<sup>19</sup>

Hogy miben is nyilvánulnak meg ezek a változtatások? Elsősorban a tesztelésen választható tantárgyak sorában. A 2008-as tesztelésen ugyanis „*még 11 tárgyból rendeztek „független külső tesztelést.*”<sup>20</sup> 2009-ben azonban csökkentették az érettségi tárgyak számát, s nem rendeztek tesztelést olyan tárgyakból, mint a jogi alapismeretek, a gazdasági alapismeretek vagy világirodalom. Lehetővé vált viszont a külső független tesztelés idegen nyelvből.”<sup>21</sup> A 946. számú rendelet értelmében az idei (2012-es) évben a minden szakra kötelező ukrán nyelv és irodalom vizsga mellett még a következő tantárgyak közül választhatnak az érettségizők: Ukrajna története, matematika, fizika, kémia, biológia, földrajz, idegen nyelv (angol, német, francia vagy spanyol), orosz nyelv és az újonnan bevezetett világtörténelem.<sup>22</sup> A rendelet kimondja azt is, hogy a kisebbségi iskolák végzősei (krimi tatár, moldáv, lengyel, orosz, román és magyar) számára az ukrán nyelv és irodalom, valamint az idegen nyelv kivételével mindegyik vizsgához biztosítani kell a tesztek fordítását az adott kisebbségek nyelvén.<sup>23</sup>

A többnyire falun élő kárpátaljai magyar érettségizők számára további nehézséget jelenthet az is, hogy a jelentkezés feltételeiről, annak határidejéről, a vizsgák időpontjáról, a tesztek követelményeiről csak az interneten keresztül, s ott is csupán ukrán nyelven tájékozódhatnak.<sup>24</sup> S ha ez önmagában nem lenne elég, akkor még tájékozódni kell arról is, hogy a felsőoktatási intézmények milyen bizonyítványokat (azaz milyen tesztet) fogadnak el a jelentkezés során a választott szakokra. Erről az egyes intézmények honlapján található információ. Valamint nem árt, ha azt is szem előtt tartja a felvételiző, hogy egyszerre 5 intézménybe és azokon belül akár 3 szakra is benyújthatja jelentkezését, hisz minél több helyre jelentkezik valaki, annál nagyobb az esélye a sikeres felvételinek.<sup>25</sup>

A fentebb ismertetett tények megmagyarázzák, hogy miért iratja egyre több magyar szülő gyermekét ukrán tannyelvű iskolába. Sokan abban bíznak, hogy az államnyelv tökéletes elsajátítása révén sikeresen teljesítik a független érettségi vizsgákat, s ezáltal valamelyik hazai tanintézet hallgatójaként a szülőföldön tanulhatnak tovább.<sup>26</sup>

19 Kárpátalja hetilap, 2009. február 6. IX. évf., 6. (421) szám.

20 Ukránul *Зовнішнього Незалежного Оцінювання (ЗНО)*, amelynek kereteiben a diákok nem saját tanintézményeikben érettségiznek, hanem egy kijelölt gyűjtőközpontban. Az itt szerzett pontok egyben a felvételi pontjaik lesznek a felsőoktatási intézménybe való jelentkezéskor.

21 Kárpátalja hetilap, 2009. február 13. IX. évf., 7. (422) szám.

22 A rendelet megtekinthető pl.: [http://www.abiturient.in.ua/ru/test\\_2012\\_ua/nakaz\\_946\\_ua](http://www.abiturient.in.ua/ru/test_2012_ua/nakaz_946_ua) oldalon, illetve beszámolt róla a Kárpátalja hetilap, 2012. január 20. XII. évf., 3. (575) száma is.

23 Ez a kedvezmény a valóságban a könnyítés helyett inkább megnehezíti a kisebbségi iskolák végzőseinek a dolgát, hiszen a lefordított feladatlapok sokszor még jó szándékkal sem nevezhetők fordításnak.

24 A független érettségi aktuális információi a <http://www.testportal.gov.ua> oldalon tekinthetők meg.

25 Forrás: [http://kmf.uz.ua/hun114/images/stories/2012/felveteli\\_2012\\_tudnivalok.pdf](http://kmf.uz.ua/hun114/images/stories/2012/felveteli_2012_tudnivalok.pdf)

26 Orosz, 2010: 106; Séra, 2010: 180.

S ha már említésre kerültek a tanintézmények, akkor nézzük meg azt is, hogy milyen felsőoktatási intézmények közül is választhatnak a Beregszászi járás magyar középiskoláit elvégző felvételizni szándékozó diákok. A magyar határ közelsége miatt az érettségizett tanulók egyidejűleg Ukrajna és Magyarország felsőoktatási intézményei közül is választhatnak.<sup>27</sup>

## A kutatás helyszíne és alanyai

Vizsgálatunk helyszínéül a Beregszászi járás<sup>28</sup> területén található 3 magyar tannyelvű középiskolát (a Beregszászi 4-es számú Kossuth Lajos Középiskola, a Mezőkaszonyi Középiskola és a Bátyúi Középiskola), valamint a Beregszászi Magyar Gimnáziumot és a Nagyberegi Református Líceumot választottam,<sup>29</sup> mert így az intézmények területi elhelyezkedése és vonzáskörzete révén a Beregszászi járás teljes területére vonatkozó adatokat nyerhettem. Másrésztől kutatásom így a járás területén található összes település- (város, városi típusú település, falu)<sup>30</sup> és középfokú iskolatípust (középiskola, gimnázium, líceum) érintette. A kutatás alanyai az adott iskolák végzős (11. és 12. osztályos) tanulói voltak. A fent nevezett öt oktatási intézményben összesen 165 végzős diákot kérdeztem meg.<sup>31</sup> Kutatásom során a kérdőíves felmérés módszerét alkalmaztam.

**27** Ukrajnában jelenleg 854 felsőfokú tanintézmény működik, melyből 197 egyetem, 109 főiskola, 62 akadémia, 234 kolesz (collage), 130 technikum, 121 szakközépiskola és egy konzervatórium. Az ukrajnai oktatási hálózat szerkezetéről részletesen ld. Orosz, 2010: 95–132. Ezek közül 446 állami, 220 kommunális és 188 privát tanintézmény. Forrás: <http://mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/osvita/vishcha>. Azok a diákok, akik nem kívánják elhagyni Kárpátalja területét a Megyei Oktatási Osztály adatai alapján a 2012. évben négy állami és két privát (utóbbiakhoz tartozik a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) III.–IV., valamint tizennégy I.–II. akkreditációs szintű felsőoktatási intézmény közül választhatnak. Forrás: <http://www.uon.uz.ua/vnz>.

Azok a hallgatók, akik bár szülőföldjükön, de anyanyelvi képzésben kívánják tanulmányaikat folytatni elsősorban a magyar tannyelvű II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolát (továbbiakban II. RF KMF), valamint az Ungvári Nemzeti Egyetem (továbbiakban UNE), a Munkácsi Állami Egyetem (továbbiakban MÁE), a Munkácsi Humán-Pedagógiai Kolesz, a Beregszászi Egészségügyi College és a Zádor Dezső Ungvári Állami Zeneművészeti Szakközépiskola bizonyos szakjait, illetve csoportjait választhatják.

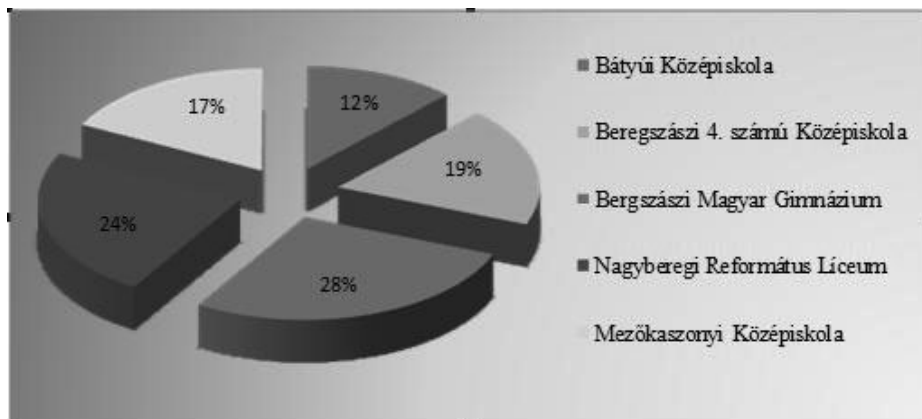
Bőséges kínálattal találják szembe magukat azok a tanulók is, akik a határ másik oldalán, azaz Magyarországon kívánják tanulmányaikat folytatni. A Nemzeti Erőforrás Minisztérium adatai alapján jelenleg 70 felsőoktatási intézmény működik Magyarországon. Ebből 26 egyetem és 44 főiskola. Az említett intézmények közül 29 állami és 41 nem állami fenntartású. A Magyarországi felsőoktatási intézmények listája a minisztérium honlapján tekinthető meg: <http://www.nefmi.gov.hu/felsooktatasi/felsooktatasi-intezmenyek>

**28** A Beregszászi járás részletes ismertetését ld. a <http://www.bereg.net.ua/jaras/hun/ismerteto.htm> illetve a [http://hu.wikipedia.org/wiki/Beregszaszi\\_jaras](http://hu.wikipedia.org/wiki/Beregszaszi_jaras) oldalakon

**29** A kutatáshoz való hozzáféréseinkéért ezúton is köszönetünket fejezzük ki az érintett iskolák igazgatóinak: Dencs Elemérnek, Csoma Sándornak, Márkus Miklósnak, Micik Juliannának és Szabó Árpádnak.

**30** A járás területén összesen egy város (Beregszász „Beperovo”), egy nagyközség (Bátyú „Батьово”) és 42 község található, ami 23 községi tanácshoz tartozik.

**31** A végzős tanulók száma ettől néhány fővel több lehet, hisz a kitöltés időpontjában voltak hiányzók is az egyes osztályokban.



**2. ábra: Tanulói létszám megoszlása a vizsgált iskolák között**

A tanulók megoszlása az egyes oktatási intézmények helyének településtípusától függetlenül arányosnak tekinthető. A tanulók általában az adott településről és annak vonzáskörzetéből érkeztek. Ez általában négy-öt települést jelent. A Beregszászi Magyar Gimnázium (továbbiakban BMG) illetve a Nagyberegi Református Líceum kiterjedt vonzáskörzetének megfelelően<sup>32</sup> az adott intézményekben a megkérdezett tanulók 28%, illetve 24%-a folytatja középiskolai tanulmányait (vö. 2. ábra).

<sup>32</sup> Előbbiben a Beregszászi járás teljes területéről, utóbbiban pedig más járásokból (a Nagyszőlősi, a Munkácsi, az Ungvári és a Huszti járásból) érkezett diákok is tanulnak. A kiterjedt vonzáskörzetet azonban itt sem a településtípus, hanem az iskolatípus, illetve az adott intézményekben folyó oktatás minőségéből fakadó presztízs eredményezi.

Település	Személyek száma
Badaló	3
Bakos	3
Balazsér	1
Bátyú	10
Bene	2
Beregdéda	3
Beregrákos	1
Beregsom	2
Beregszász	42
Beregújfalú	7
Borzsova	4
Bótrágy	4
Csepe	1
Csetfalva	1
Csongor	1
Csonkapapi	6
Dercen	4
Feketepatak	2
Gát	3
Gut	5
Halábor	2

Település	Személyek száma
Harangláb	2
Hetyen	4
Izsnyéte	1
Mezőgecse	2
Mezőkaszony	20
Mezővári	3
Munkács	1
Nagybakta	1
Nagybégány	2
Nagybereg	8
Nagymuzsaly	2
Oroszi	1
Péterfalva	1
Salánk	1
Szalóka	2
Szernye	2
Tizakeresztúr	1
Új Battyú	2
Visk	1
Zápszony	1

## 2. táblázat: A megkérdezett tanulók lakhely szerinti eloszlása<sup>33</sup>

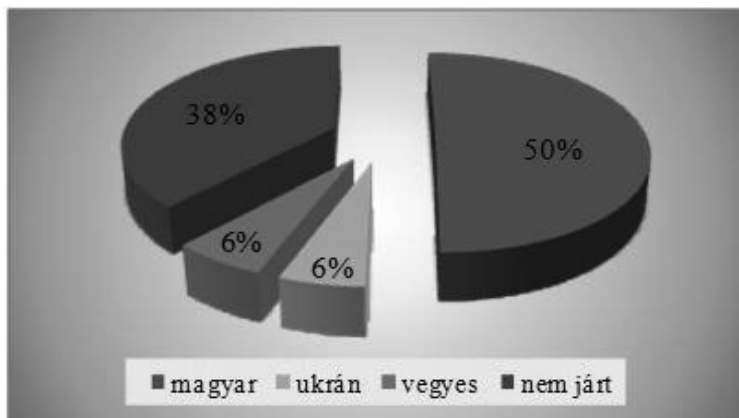
Adatközlőink lakhelye alapján tehát a Beregszászi járás teljes területére és részlegesen további négy járásra vonatkozó adatokat nyertünk. A megkérdezett tanulók összesen 41 településről érkeztek, melyből 28 a Beregszászi járásban, míg 13 a környező járásokban található. Ez a tanulói létszámra bontva azt jelenti, hogy a megkérdezett 165 fő közül 146 főnek állandó, és 19 főnek ideiglenes lakhelye a Beregszászi járás (vö. 1. táblázat).

A vizsgált intézmények tanulói összesen 42 általános iskolából érkeztek. Eddigi tanulmányaikat anyanyelvükön végezték. Ebben szerepet játszhatott az is, hogy a 2000-es évek elején a Magyarországról kapott oktatási-nevelési támogatás hatására az addig ukrán, esetleg magyar/ukrán kéttannyelvű óvodába járó gyermekeket is magyar iskolába írták. Ezért hasznosnak gondoltuk felmérni a hallgatók óvodai képzésére vonatkozó adatokat is, mert feltételeztük, hogy akik huzamosabb ideig voltak ukrán nyelvű közegben, azok jobban elsajátíthatták az államnyelvet, s így számukra nem, vagy csak kevésbé okoz problémát az ukrán nyelven való kommunikáció vagy továbbtanulás.<sup>34</sup>

33 A táblázatban szürke színnel emeltük ki azokat a településeket, amelyek nem a Beregszászi járás területén találhatók.

34 Ferenc, 2009: 202





**3. ábra: A megkérdezett tanulók óvodai képzés szerinti megoszlása.**

A megkérdezett tanulók 6–6%-a részesült ukrán, illetve magyar/ukrán kétnyelvű óvodai képzésben. Ötven százalékuk anyanyelvi óvoda neveltje volt, míg 38% nem járt óvodába.<sup>35</sup>

### A nyelvhasználatról

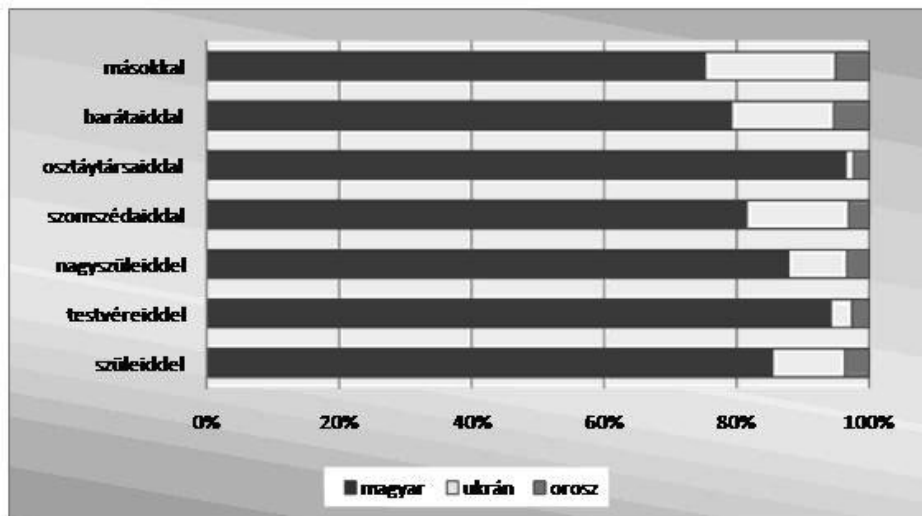
„Kétnyelvű környezetben a nyelvek között munkamegosztás van, vagyis bizonyos szintereken az első, míg másokon a második nyelv használata segíti elő leginkább a sikeres kommunikációs aktust.”<sup>36</sup> A nyelvhasználati szinterek domináns nyelvei megvilágítják, hogy az adott egyén milyen nyelvi környezetből is érkezik. A nyelvválasztás szinterenkénti vizsgálata fontos adatokat nyújthat az egyes nyelvek funkcióiról, státuszáról, használatuk mértékéről.<sup>37</sup>

A megkérdezett tanulók válaszai alapján megállapítható, hogy a családi kommunikációban egyértelműen a magyar nyelv a domináns (vö. 4. ábra). A szülőkkel és nagyszülőkkel való kommunikáció során a magyar nyelv használata meghaladja a 80, míg a testvérekkel illetve az osztálytársakkal folytatott társalgásban a 90%-ot is.

<sup>35</sup> Ukrajnában 2011 előtt nem volt kötelező az iskolakezdés előtti éves óvodai felkészítés.

<sup>36</sup> Csermicskó szerk., 2003: 68

<sup>37</sup> Bartha, 1993: 63



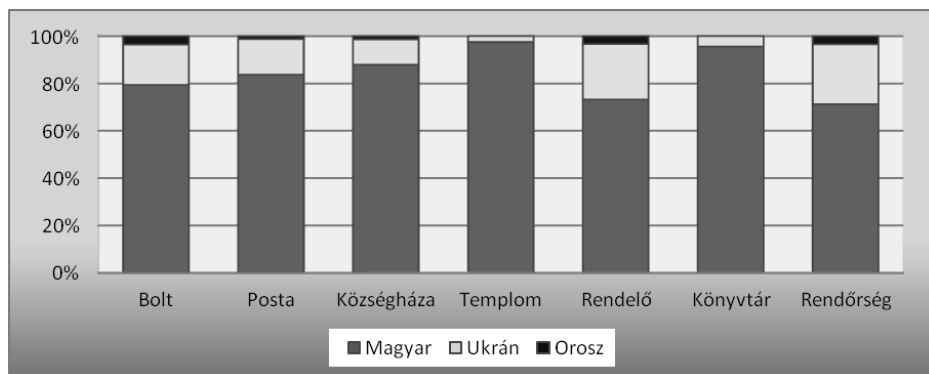
4. ábra: A családi érintkezés nyelvei

Alapesetben a tanuló egyazon nyelven kommunikál szüleivel és testvéreivel is. Esetünkben a két nyelvhasználati szintér magyar nyelvhasználatát érintő közel 10%-os eltérés azzal magyarázható, hogy a magyar anyanyelvű szülők közül többen is ukránul beszélnek gyermekükkel.<sup>38</sup> Ugyanakkor fontos megjegyezni azt is, hogy az ukrán nyelvhasználati aránya ennek ellenére a privát szféra egyetlen színterén éri csak el 20%-os arányt. Ennél is kevesebben használják a családi érintkezésben az orosz nyelvet, melynek használati aránya egy nyelvhasználati szintéren sem haladja meg az 5%-t.<sup>39</sup>

Ahhoz viszont, hogy valós képet kaphassunk a megkérdezett tanulók nyelvhasználati szokásairól, a privát szféra mellett meg kell vizsgálnunk a közéleti szinterek nyelvhasználatát is.

<sup>38</sup> Ez természetesen csak azoknál a szülőknél lehetséges, akik beszélik az ukrán nyelvet.

<sup>39</sup> Pedig a szovjet éra idején az akkori államnyelvet, azaz az orosz kötelező jellel tanították az oktatási rendszer minden fokozatában, így a kárpátaljai magyarság túlnyomó többsége is valamelyest elsajátította azt.

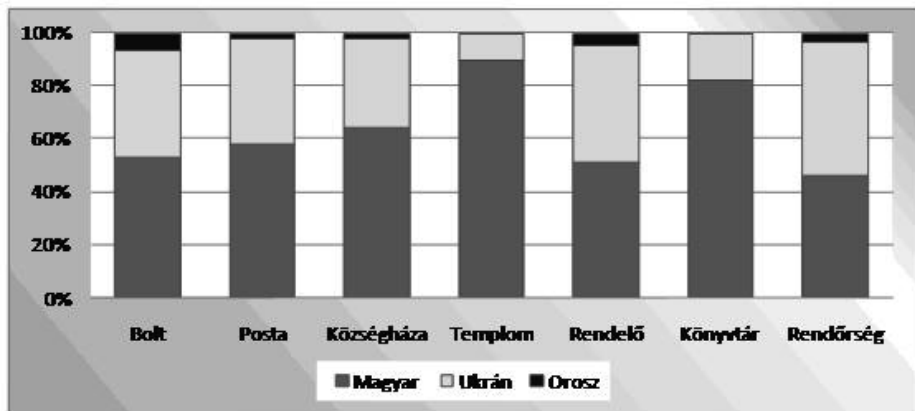


**5. ábra: A lakóhely nyelvválasztási szokásai**

A lakóhely közéleti szinterein egyértelmű magyar nyelvi dominancia tapasztalható (ld.. 5. ábra). A magyar nyelvhasználat aránya az egészségügyi intézmények (rendelő, klinika) és a rendőrség kivételével mindegyik szinten meghaladja a 80%-ot. Az említett szintereken az ukrán nyelv használata a többi szintérhez képest jelentősnek nevezhető, hisz itt eléri a 20%-s használati arányt is. Ugyanakkor a templomban<sup>40</sup> és a könyvtárban szinte kizárólag magyarul beszélnek. Az orosz nyelvet itt egyáltalán nem, de a többi szinten is alig használják, aránya még az 5%-t sem éri el (vö. 5. ábra).

A járási központ (Beregszász) esetében ugyanezen nyelvhasználati szintereket vizsgálva a magyar nyelvhasználat arányának az ukrán nyelv javára történő csökkenése figyelhető meg. Használata már csak a templomban és a könyvtárban éri el a 80%-t, míg a többi szinten 50%-ra csökkent. Az orosz nyelvhasználat arányát illetően azonban nem tapasztalható változás (vö. 6. ábra)

<sup>40</sup> Az egyház nyelvmegtartó szerepéről ld.: Péntek 2008:142



6. ábra: A megkérdezettek nyelv választási szokásai Beregszász városában

Kétnyelvűségi helyzetben az egyes nyelvek használatára természetesen befolyással van a beszédtevékenységben résztvevő egyének nyelvtudása is.<sup>41</sup> A különböző nyelvi környezet (a vegyes házasság; az ukrán anyanyelvű szomszédok) és a nyelvek elsajátítására való fogékonyságuk végett az egyes tanulók nyelvtudása jelentős mértékben eltérhet, s ez az állam- és az idegen nyelv esetén természetesen kihat a pályaválasztási döntés meghozatalára is.<sup>42</sup> A kárpátaljai magyarság nyelvismerete szempontjából az anyanyelv mellett a környezeti (ukrán és orosz), illetve az idegen nyelvek<sup>43</sup> ismeretének kompetenciája lehet releváns.

Válaszadóink 85%-a minősítette magasnak magyar nyelvi tudását.<sup>44</sup> Továbbá 33% érti és beszél, míg 22% ír és olvas is magyarul. Érdekesnek tűnik viszont az az adat, hogy a megkérdezett tanulók 1%-a érti, de nem beszél a magyar nyelvet (vö. 7. ábra).<sup>45</sup>

Ugyanis szinte kizárt annak a lehetősége, hogy valaki egy magyar tannyelvű középiskola végzőseként, akár teljes ukrán környezet mellett is, ne tanult volna meg magyarul beszélni, főleg annak a ténynek az ismeretében, hogy már az általános iskolai tanulmányait is minden megkérdezett magyar nyelven végezte. Az orosz nyelvet válaszadóink 3%-a beszél magas szinten, 7% érti és beszél, 16% érti, de nem beszél.

41 A nyelv választást befolyásoló tényezőkről ld.: Borbély, 2001; Navraacsics, 2010.

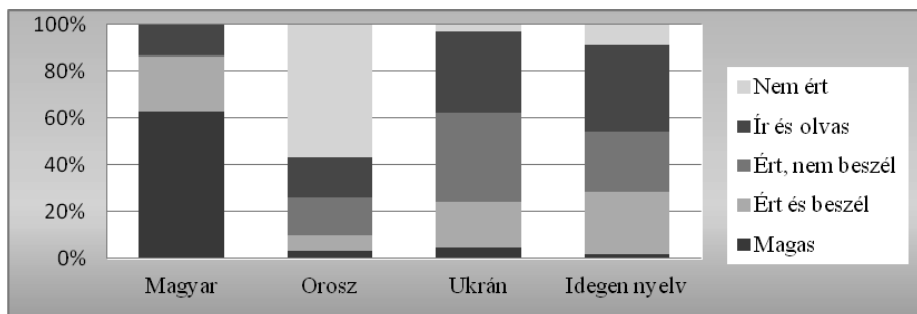
42 Bizonyos képzés elvégzéséhez ugyanis nélkülözhetetlen az államnyelv (pl. jogász), vagy épp valamely idegen nyelv (pl. nemzetközi kapcsolatok) kitűnő ismerete

43 Az ukránjai középiskolákban jelenleg négy nyelvet oktatnak idegen nyelvként: angol, német, francia és olasz. Ugyanakkor a kárpátaljai magyar középiskolákban csupán az első három nyelv oktatása folyik.

44 Bár válaszadóinkat arra kértük, hogy a megadott nyelvek mindegyikénél csak egy, a nyelv ismeretüket leginkább tükröző szintet válasszanak, sokan egyidejűleg több szintet is megjelöltek.

45 Ez az adat valószínűleg az adatközlők figyelmetlenségének a következménye.

Ugyancsak 16% ír és olvas oroszul, míg 55% egyáltalán nem érti azt. Ez valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a kárpátaljai magyar iskolákban Ukrajna függetlenné válása óta nem tanítják az orosz nyelvet, s így azt intézményesített kereteken kívül<sup>46</sup> (családban, piacon stb.) lehet elsajátítani.



7. ábra: Az egyes nyelvek nyelvtudási szintje

Ugyanakkor az intézményi keretek mellett oktatót ukrán nyelv ismeretét sem értékelhetjük túlságosan pozitívan. A megkérdezett tanulók csupán 10%-a tekinti magas szintűnek az ukrán nyelvi jártasságát, 24% érti és beszél, 47% érti, de nem beszél, míg 43% ír és olvas ukránul, 4%-uk pedig egyáltalán nem érti. Ennek okát elsősorban az oktatási rendszerben kell keresni.<sup>47</sup>

Az államnyelvhez hasonlóan alacsony szintű a tanulók idegennyelv-tudása is. Magas szinten csupán a megkérdezettek 2%-a beszél az iskolában kötelezően oktatót idegen nyelvek valamelyikét. A válaszadók 30%-a ért és beszél, további 28%-a ért, de nem beszél, míg 41%-a ír és olvas valamelyik idegennyelven. Ugyanakkor a megkérdezettek 10%-a egyáltalán nem beszél semmilyen idegen nyelvet.<sup>48</sup>

Az eddigi vizsgálatok azt igazolták, hogy a kárpátaljai magyarok az ukrán nyelvet általában csak a formális nyelvhasználati szintereken kénytelenek használni.<sup>49</sup> Ennek a gyakorisága személyenként is változó. Vannak olyanok, akik szinte naponta kénytelenek valamilyen hivatalos ügyet intézni, s olyanok is, akik egész életükben csak néhányszor fordulnak valamely hivatalhoz.

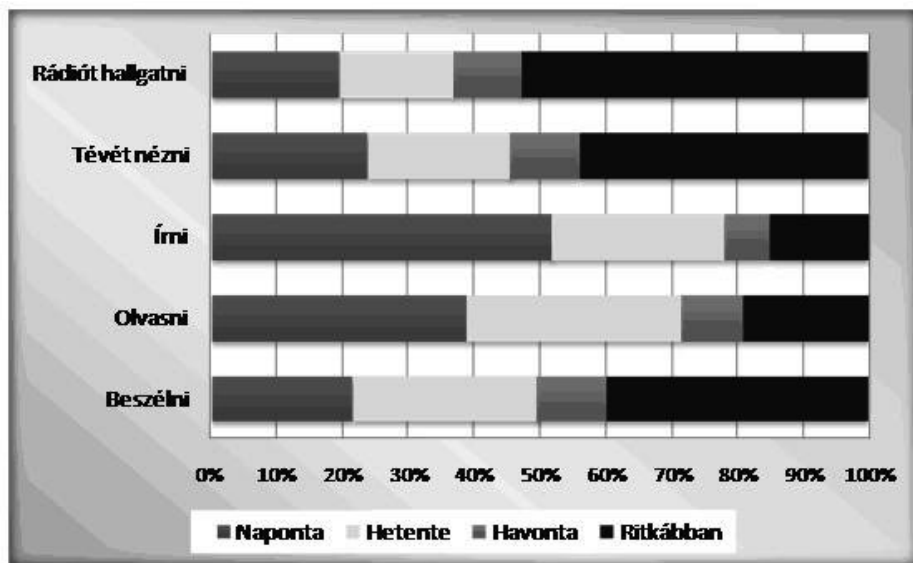
Az iskolai oktatás révén a tanulók természetesen „mindennapi” kapcsolatba kerülnek az államnyelvvvel, de iskolán kívül igen kevesen (beszéd, olvasás, tévénézés, rádióhallgatás) használják.

<sup>46</sup> A spontán nyelvsajátítás lehetőségeiről ld.: Csernicskó, 1998: 170–173

<sup>47</sup> Erről részletesen ld. Beregszászi–Csernicskó–Orosz, 2001: 91–97; Csernicskó, 2010: 62–67.

<sup>48</sup> A kárpátaljai magyarság állam- és idegennyelvi ismeretének más régiók magyar kisebbségeinek hasonló mutatóival való összevetéséről ld. Csernicskó, 2010: 57–62

<sup>49</sup> Karmacsai, 2005 stb.



8. ábra: Az ukrán nyelv használatának gyakorisága

## A kárpátaljai magyar köznyelv sajátos jegyei

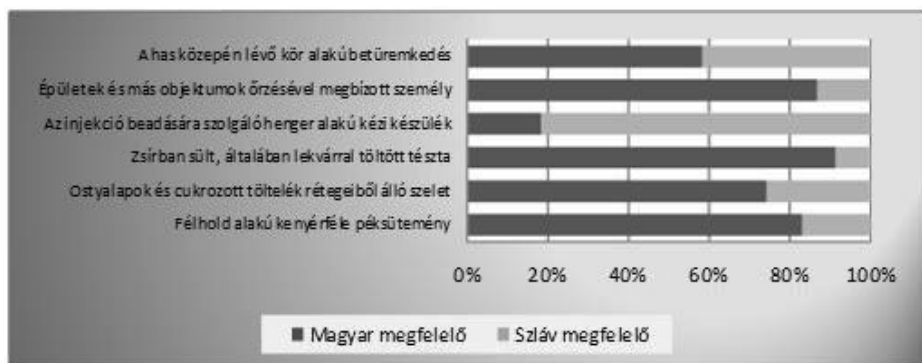
1918–20-ban a történelmi Magyarország szétesésével jelentős számú magyar nemzetiségű lakos került kisebbségi státuszba az új nemzetállamokban.<sup>50</sup> Ezáltal megváltoztak a nyelvi kapcsolatok, a határok zártsága miatt a határon túli nemzetrészek nyelvhasználatára hatást gyakorolt minden régióban az államnyelv, s az erőteljesebb nyelvjárási jegyek mellett a nyelvhasználatban kimutatható a kontaktuselemek jelenléte is. A másodnyelvi hatások természetesen mindegyik határon túli magyar kisebbség, így a kárpátaljai magyarság nyelvében is kimutathatóak még a tömb magyar területeken is: főként az Ungvári, a Beregszászi, a Nagyszőlősi és a Munkácsi járásban, valamint Beregszász, Ungvár és Munkács városokban.<sup>51</sup> E hatások érvényesülését nagymértékben elősegítette az is, hogy a kisebbségi helyzetben élő magyarság a formális szférában való kommunikáció során kénytelen az államnyelvet használni.

<sup>50</sup> Ablonczy–Bárdi, 2010: 12

<sup>51</sup> Molnár–Molnár D., 2005: 26–28

A kárpátaljai magyar lakosság nyelvében nagy számban fordulnak elő az ukrán/ orosz nyelvből kölcsönzött államnyelvi kontaktuselemek.<sup>52</sup> amelyeket „*a bilingvis nyelvközösségben élők naponta használnak munkájuk során, bevásárlás közben, a szomszédal való kommunikációban stb.*”<sup>53</sup> E szavak ismerete és mindennapi használata azonban nem feltétlenül jár együtt az átadó nyelv ismeretével, bár a meghonosodáshoz nélkülözhetetlen, hogy az átvevő közösség tagjai legalább a részleges kétnyelvűség fokán álljanak.<sup>54</sup> S mivel az előzőekben már bizonyítást nyert adatközlőink kétnyelvűségi volta, így feltételezhető, hogy ők is ismernek és használnak olyan szavakat, amelyek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokba szláv kölcsönszóként kerültek be.

Ennek igazolására három különböző feladatot állítottunk össze. Az elsőben fogalom-meghatározásokat<sup>55</sup>adtunk meg (ld. 9. ábra).



9. ábra: A fogalom-meghatározások adatai

Ezek mindegyikére lehetőleg egy, a leginkább megfelelőnek vélt szót kellett adatközlőinknek válaszként megadniuk. A 9. ábrán jól látható, hogy a megkérdezettek válaszként többségében valamilyen standard magyar szót adtak meg. Ez alól kivételt képez az általunk „Az injekció beadására szolgáló henger alakú kézi készülék”-ként definiált fecskendő, melyet a válaszadók 82%-a elsősorban a szláv spricc (ht-)<sup>56</sup> <

52 Erről részletesen ld.: Fodó, 1973; Lizanec, 1992, 1996, 2003; Kótyuk, 2007; Gazdag, 2010a; 2010b

53 Csemicskó, 1995: 139–140

54 Sulán, 1963: 261

55 Tudatosan olyan ételek, foglalkozások, tárgyak és testrészek meghatározásait válogattuk össze, melyek magyar és keleti szláv (orosz/ukrán) néven is ismertek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban.

56 A továbbiakban az orosz/ukrán kölcsönszavaknál zárójelben (ht+) illetve (ht-) formában jelöljük azt is, hogy a szó megtalálható-e vagy sem a Termini Kutatóhálózat Ht-szótárában, mely a határon túli magyar nyelvváltozatok közhasználatú szókészleti elemei - szavai és állandósult szókapcsolatai - közül azokat tartalmazza, amelyeknek legalább az egyik tagja idegen eredetű szó. (www.ht.nyutud.hu)

orosz/ukrán шприц 'fecskendő' néven ismer. Míg a púpot, „A has közepén lévő kör alakú betüremkedést” válaszadóink 58%-a ismeri pup (ht-) < orosz/ukrán nyelvjárási пуп 'köldök' néven. A többi meghatározás esetében a szláv megfelelők aránya ennél jóval alacsonyabb. Ugyanakkor két meghatározás esetében több szláv lexémát is kaptunk válaszként.<sup>57</sup> Így például a „Zsirban sült, általában lekvárral töltött tészta” a standard magyar fánk név mellett a poncsik (ht-) < orosz/ukrán пончик 'fánk' (7 említés)<sup>58</sup>, cseburek (ht+) < orosz чебурек 'lángos' (2 említés), illetve piroski (ht+) < ukrán пиріжки, orosz пирожки 'rogácsa, kalács' (6 említés) néven is előfordult. Az „Épületek és más objektumok őrzésével megbízott személy”-t a standard magyar őr/biztonsági őr megfelelő mellett ohorona (ht-) < orosz охрана, ukrán охорона 'őr' (12 említés), ohranyik (ht-) < orosz охранник 'biztonsági őr' (8 említés) illetve sztorozs (ht+) < orosz/ukrán сторож 'éjjeliőr' (3 említés) néven definiálták. A „Félhold alakú kenyérféle péksütemény” bulocska (ht+) < orosz/ukrán булочка 'tekercs'-ként (27 említés), míg az „Ostyalapok és cukrozott töltelék rétegeiből álló szelet” a váfi (ht+) < orosz вафли, ukrán вафлі 'ostya'-ként (41 említés) is megnevezésre került.

A következő feladatban arra kértük válaszadóinkat, hogy soroljanak fel olyan szavakat, melyek csak a kárpátaljai magyarok körében használatosak.<sup>59</sup> Ennek megfelelően a szláv eredetű lexikai elemek mellett magyar nyelvjárási elemeket<sup>60</sup> is kaptunk válaszként adatközlőinktől. Ezek száma azonban teljesen elenyészőt. A szláv kontaktuselemekből válaszadóink 140-t soroltak fel, ezek közül csak a leggyakrabban előforduló szócikketek mutatom be a lábjegyzetben leírt szisztema szerint:<sup>61</sup>

**bulocska** (ht+) fn. '-t, '-ja – *bulocska* < ukr., or. 'булочка'; [<fr. boudange] — zsemle; [71]

**sztolova** (ht+) fn. '-t, '-ja – *sztolova* < or. 'столовая'; [<or. sztolovaja] — 1. ebédlő; 2. étkezde; [57]

**májka** (ht+) fn. '-t, '-ja – *májka* < ukr., or. 'майка'; [<or. májka] — 1. trikó; 2. sportmez; [48]

**paszport** (ht+) fn. '-t, '-ja – *paszport* < ukr., or. 'паспорт'; [<fr. passeport] — személyigazolvány; [42]

57 Az egyes meghatározásoknál természetesen a magyar megfelelőkből is több került említésre, ezek felsorolását azonban nem tartjuk lényegesnek.

58 A szláv megfelelők kis arányú jelenléte végett itt és a továbbiakban mindenütt a százalékos arány helyett az említések számát tüntettük fel.

59 A befolyásolás elkerülése végett szándékosan nem használtuk az „orosz/ukrán nyelvből átvett szavak” kifejezést.

60 Mivel e szavak nem kapcsolódnak szorosan munkánk tárgyához, ezért részletes vizsgálatukkal jelen dolgozat keretein belül nem kívánunk foglalkozni. Olyan szavakról van szó, mint pl.: kolompér, csicsóka, málé, paszuly, pulya, kölok, kócs, póc, lapcsinka stb.

61 1. a címszó a maga helyesírás alakjában; 2. az adott elem szófaja és a nyelvtani szerelése (a tárgyragos és az egyes szám 3. személyű birtokos személyragos alak ragja); 3. a szó nyelvjárási alakja fonetikai transzkripcióban; 4. az átadó nyelv vagy nyelvekben előforduló standard változat cirill betűs alakja;

5. szögletes zárójelben az adott lexikai elem forrásnyelvi megjelölése; 6. az adott elemek standard magyar jelentése vagy jelentései; 7. szögletes zárójelben az említések száma.



**bagázs/nyik** (ht+) fn. **’-t, ’-ja** – *bagázsnyik* < ukr., or. ’багаж(ник)’; [<fr. *bagage*] — csomagtér; [29]

**grecka** (ht+) fn. **’-t, ’-ja** – *grecka* < ukr., or. ’гречка’ Fagorytum Gaerth [<szl. hřečka] — hajdina; [28]

**tumbocska** (ht-) fn. **’-t, ’-ja** – *tumbocska* < ukr., or. ’тумбочка’ [<ném. *Tumbe*] – éjjeliszekrény; [25]

**kopek** (ht+) fn. **’-t, ’-ja** – *kopéjka* < ukr. ’копійка’; or. ’копейка’; [< or. *kopejka*] — 1. a rubel váltópénze; 2. aprópénz; [17]

**medszesztra** (ht+) fn. **’-t, ’-ja** – *medszesztra* < ukr., or. ’медсестра’; [~ ukr. *медична сестра*] — ápolónő [17]

Mivel a kárpátaljai magyar iskolák szintén az állami oktatási hivatal irányítása alatt működnek, így az iskolai szaknyelvben<sup>62</sup> a másodnyelvi elemek meghonosodása természetes jelenség. E szavak egy része a tanulók iskolai nyelvhasználatába is bekerülhet. Ennek igazolásául a harmadik részben négy iskolai étellel kapcsolatos kérdésre<sup>63</sup> kellett válaszadóinknak igennel vagy nemmel felelniük (ld. 10. ábra).



10. ábra: Az iskolai élet szláv lexikai elemei

A kérdések mindegyike tartalmazott egy szláv lexikai elemet: **sztolova** (ht+) < or. ’столовая’ – étkezdé; **olimpiáda** (ht+) < or. ’олимпиада’; ukr. ’олимпиада’ – vetélkedő, olimpia; **medszesztra** (ht+) < ukr., or. ’медсестра’ – ápolónő; **praktika** (ht+) < ukr., or.

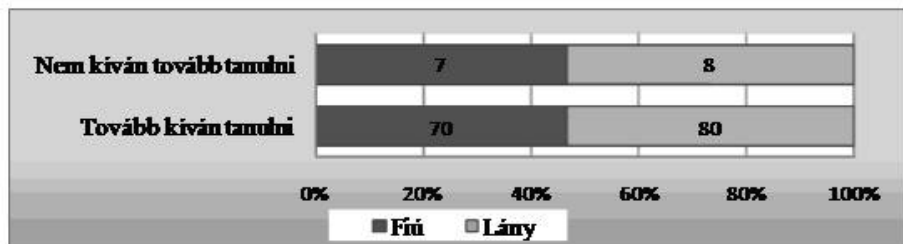
<sup>62</sup> A kárpátaljai szaknyelvek jellegzetességeiről ld. pl. Györke 1991: 66–69

<sup>63</sup> A kérdések összeállítása során arra törekedtünk, hogy a nyelvi elemek meglétének igazolása mellett betekintést nyerhessünk a tanulók iskolai életébe, pl. abba, hogy részt szoktak-e venni a tantárgyi vetélkedőkön.

'практика' – szakmai gyakorlat (a középiskolákban az iskola körül végzett társadalmi munka). Válaszadóink körében mindegyik elem ismert és használatos. Ennek ellenére az első kérdésben szereplő **sztolova**<sup>64</sup> szót a megkérdezettek 4%-a, míg a negyedik kérdésben használt **praktika** szót 1%-a nem értette.

## A pályaválasztásról

A diplomaszerzés mára egyfajta társadalmi kényszerré vált, ami ahhoz vezetett, hogy az érettségiző tanulók egyre nagyobb része kíván továbbtanulni. Ezt igazolják az általunk kapott adatok is. A megkérdezett tanulók 91%-a szeretné valamilyen formában tanulmányait folytatni (ld. *11. ábra*). A nemek között e téren nincs eltérés. Ugyanakkora (91%) a továbbtanulni vágyók aránya a fiúk és a lányok körében is.



*11. ábra: A továbbtanulási szándék nemek szerinti eloszlása*

A pályaválasztási döntés meghozatalának motivációi ugyanakkor egyénenként változnak. Az egyik legfontosabb motiváció természetesen az előbb már említett társadalmi kényszernek való megfelelés, azaz maga a diplomaszerzés, mely optimális esetben nem csupán egyszerű presztízsívággal, hanem az adott egyén tudásvágyával is társul. Szintén fontos motiváció a diplomában rejlő munkaerő-piaci lehetőségek maximális kiaknázása, ami az adott egyén számára ideális, s lehetőleg jól fizető munkahely megszerzésében nyilvánulhat meg. Természetesen a szülői példa is komoly befolyást gyakorol a pályaválasztási döntés meghozatalára. Korunk társadalmában egyre inkább kitolódik a munkavállalás kezdetének ideje, ami egyfelől a fiatalok igényeivel (szabad élet, utazgatás stb.), másfelől pedig magával a továbbtanulás tényével magyarázható. A továbbtanulás emellett lehetőséget nyújthat még például az ország elhagyására, vagy a kárpátaljai fiúk esetében a kötelező sorkatonai szolgálat<sup>65</sup> elkerülésére is (erről ld. a 2. táblázat adatai)

<sup>64</sup> Az iskolákban az orosz sztolova szó mellett az ukrán jidalnya is használatos. Valószínűsíthető tehát, hogy az orosz szót nem ismerő tanulók körében az ukrán lexémát írták le.

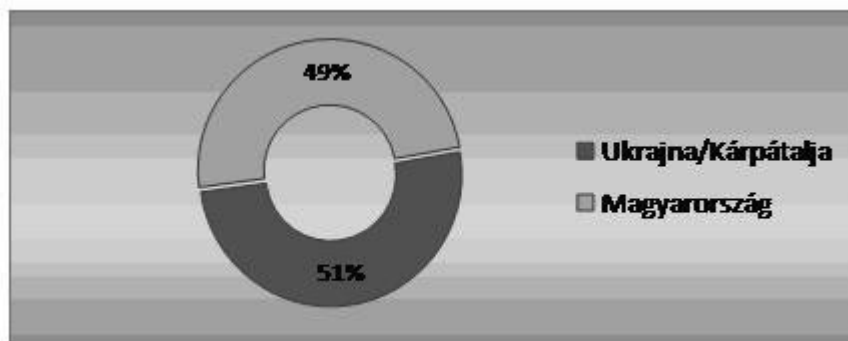
<sup>65</sup> Az Ukrajnában élő férfiak 25 éves korukig kötelezhetők a jelenleg 1 éves sorkatonai szolgálat letöltésére.

<b>Diplomaszerzés</b>	<p><i>Mert diplomás ember szeretnék lenni.</i></p> <p><i>Mert diplomával sokkal könnyebb munkához jutni.</i></p> <p><i>Egy diplomás embernek az életben több munkalehetősége van.</i></p> <p><i>Mert az általános műveltséghez hozzá tartozik egy jó diploma.</i></p> <p><i>Azért mert így az embert jobban elfogadják, és jobban tisztelik.</i></p>
<b>Tudásvágy</b>	<p><i>Mert sokkal okosabb akarok lenni.</i></p> <p><i>Mert szeretném még magamat tovább fejleszteni.</i></p> <p><i>Mert szeretném kibővíteni a tudásomat.</i></p> <p><i>Mert szeretnék több ismereteket szerezni a kedvenc szakmámból/tantárgyamból.</i></p>
<b>Jól fizető munkahely</b>	<p><i>Mert egy jól fizető állást szeretnék.</i></p> <p><i>Mert felsőoktatási intézmény diplomája nélkül nem tudok Kárpátalján rendes munkát találni.</i></p> <p><i>Azért szeretném folytatni a tanulmányaimat, hogy jó munkahelyen tudjak elhelyezkedni.</i></p>
<b>A nyugodt jövő biztosítása</b>	<p><i>Mert a jövőben nem szeretnék munkanélküli lenni.</i></p> <p><i>Mert nem szeretnék napról napra szegénységben élni.</i></p> <p><i>Folytatom a tanulmányaimat, mert nem akarok csöves lenni.</i></p>
<b>Családi példa</b>	<p><i>Mert a szüleim így neveltek, mivel a család minden tagja egyetemet végzett.</i></p>
<b>A munkavállalás elhalasztása</b>	<p><i>Mert nem érzem magam érettnak ahhoz, hogy esetleg dolgozzak.</i></p> <p><i>Mert nem akarok dolgozni.</i></p>
<b>A katonai szolgálat elkerülése</b>	<p><i>Nem szeretnék katonai szolgálaton részt venni.</i></p>
<b>Lehetőség az ország elhagyására</b>	<p><i>Mert leléphetek az országból.</i></p>

### 3. táblázat: A megkérdezett tanulók továbbtanulási motivációi

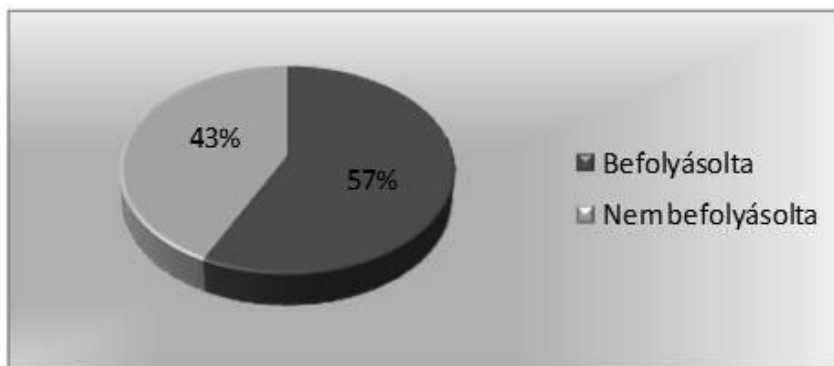
A tanulók pályaválasztási döntéseit természetesen nagymértékben befolyásolják az előző fejezetekben vizsgált nyelvi és szociális tényezők is. Ilyen tényező lehet például a célintézmény kiválasztása is. Ugyanis a határok átjárhatósága lehetőséget nyújt

kárpátaljai fiataloknak a magyarországi továbbtanulásra is. Az általunk megkérdezett tanulók körében a két ország nagyjából azonos súllyal jelenik meg a továbbtanulás helyének kérdésén. Azaz a válaszadók 51%-a Ukrajnában, szűkebb értelemben Kárpátalján, míg 49%-a Magyarországon kíván továbbtanulni (ld. 12. ábra).



**12. ábra: A tanulók megoszlása a továbbtanulás helye alapján**

Vannak, akik épp azért részesítik előnyben az ukrán tannyelvű továbbtanulást, mert így az államnyelv megfelelő elsajátítása mellett szülőföldjükön maradván is érvényesülni tudnak majd. Mások viszont az ukrán nyelv hiányos ismerete<sup>66</sup> végett (vagy más okok miatt) a magyarországi felsőoktatás, vagy esetleg tanulmányaik félbehagyása mellett döntenek.



**13. ábra: Az ukrán nyelv befolyása a továbbtanulási döntés meghozatalára**

<sup>66</sup> Okairól ld. pl.: Beregszászi–Cserniczkó, 2004; Beregszászi–Cserniczkó–Orosz, 2001;

Válaszadóink 57%-ánál az ukrán nyelvismeret befolyásoló szereppel bírt a továbbtanulási döntés meghozatalánál, míg 43% nem tekintette azt releváns elemnek. Viszont ugyanazon elem más-más egyénnél egyidejűleg szerepelhet befolyásoló és nem befolyásoló tényezőként is. Az egyik diákot például épp a nyelvtudás megléte sarkallja arra, hogy ukrán intézménybe felvételizzen, míg egy másik számára a nyelvtanulás szándéka jelentkezik befolyásoló tényezőként. (További indokokról ld. a 3. táblázatot.)

Befolyásolta	Nem befolyásolta
<b>Megfelelő mértékben ismeri vagy meg kívánja tanulni az ukrán nyelvet</b>	
<i>Mert tudom a nyelvet, azért maradok. Mivel Ukrajnában élünk, ezért mindenhol szükséges nyelv. Mert szeretném fejleszteni az ukrán tudásomat.</i>	<i>Mert beszélem nyelvet. Azért mert itt akarok elhelyezkedni, tehát megtanulom. Az ukrán nyelvet szeretném teljes egészében elsajátítani.</i>
<b>Kevésbé boldogul az ukrán nyelv használatával</b>	
<i>Mert nem igazán tudom, csak egy kicsit. Nem nagyon tudom, de szeretném jobban tudni. Mert elég nehezen megy, de itthon szükségem lesz rá.</i>	<i>Nincs akadálya, mert sok mindent értek. Rendelkezek alapszintű tudással, amit beszélnek megértem. Tudom annyira nyelvet, hogy el tudjak itt helyezkedni.</i>
<b>Nem beszél az ukrán nyelvet</b>	
<i>Mivel nem tudom az ukrán nyelv használatát, ezért szerettem volna Magyarországra járni. Ha tudnék ukránul, akkor itt tanulnék a szülőföldemen, és nem kellene itt hagyni a családom.</i>	<i>Mert nem használom az ukrán nyelvet. Mert tudok ukránul és nem maradok itt. Mert oda (mármint Magyarország) nekem nem kell. Amúgy is Magyarországon szerettem volna tovább tanulni.</i>

**4. táblázat: Az ukrán nyelv ismeretének hatása a pályaválasztási döntés meghozatalára**

Az iskolaválasztási és továbbtanulási szándékok a diploma értéke is befolyásolja. A Magyarországon szerzett diplomával az anyaországban lehet jobban érvényesülni, mert az ott szerzett diploma honosítási eljárása hosszadalmas procedúrát igényel. Emellett meghatározó szerepet tulajdonítottak a megkérdezett hallgatók az anyagi

források és választott szak meglétének, az egyén lakhelyhez való viszonyának és lokális identitásának, az oktatás minőségének és az esetleges korrupciónak is (ld. 4. táblázat)

A továbbtanulási és pályaválasztási döntés meghozatalának legfontosabb elemei közé tartozik maga az oktatási intézmény is.

Ukrajna/Kárpátalja	Magyarország
<b>Az ukrán nyelvtudás hiánya</b>	
<p><i>Én szeretem az ukrán nyelvet és jobban meg szeretném tanulni, és itt szeretnék dolgozni is.</i>  <i>Mert jobban el akarom sajátítani az ukrán nyelvet.</i></p>	<p><i>Azért, mert nem nagyon tudok ukránul beszélni, és ott legalább a saját nyelvemen tanulnák.</i>  <i>Az ukrán egyetemeken nem érteném az előadások anyagát.</i></p>
<b>A diploma értéke</b>	
<p><i>Mert Ukrajnában a magyar diplomával nem nagyon lehet elhelyezkedni.</i>  <i>Mert itt, úgy gondolom, könnyebb lesz az elhelyezkedés</i></p>	<p><i>Mert szerintem, ott, ha kitanulok egy szakon, van lehetőségem hamarabb elhelyezkedni.</i>  <i>Sokkal fejlettebb az ország és jobb munkalehetőségeket kínál.</i></p>
<b>Anyagi források hiánya</b>	
<p><i>Nem tudnák a szüleim finanszírozni a magyarországi tanulásomat, túl költséges.</i>  <i>Nincs lehetőségem Magyarországon tanulni.</i></p>	<p><i>Minőségesebb tudást kapok anyagi ráfordítások nélkül.</i>  <i>Mert ott az észt kéri, nem a pénzt.</i></p>
<b>A választott szak</b>	
<p><i>Itthon, mivel ukrán szakosnak szeretnék tanulni.</i></p>	<p><i>Mert itthon nincs lehetőség olyanra, amilyenre jelentkezni szeretnék.</i></p>
<b>A lakhelyhez való viszony</b>	
<p><i>Mert közel van, és itt is beszélnek magyarul, úgy, mint Magyarban.</i>  <i>Mert itt akarok maradni Ukrajnában, mivel itt születtem.</i></p>	<p><i>Mert nekem a magyar nyelv az anyanyelvem, és ott szeretnék élni is.</i>  <i>Magyarországon keresztül tudnék munkát vállalni Nyugat-Európában is.</i></p>

<b>A kárpátaljai magyarság erősítése</b>	
<i>Érdekem, hogy ne haljon ki a magyarság. Mert Kárpátalján is szükség van a magyar értelmiségre.</i>	
<b>Korrupciómentesség</b>	
	<i>Magyarország nincs úgy elkorruptizálva (oktatás terén), mint Ukrajna. Nincs korrupció, az anyanyelvemen tanulhatok, jobb az oktatás.</i>

### **5. táblázat: A továbbtanulás helyválasztásának indokai**

A kárpátaljai felsőoktatásban vannak olyan szakok, melyek egyidejűleg több intézményben és különböző nyelven is elvégezhetőek,<sup>67</sup> s e mellett természetesen a fentebb már említett okok végett számításba kell venni a magyarországi felsőoktatási intézményeket is.

Az általunk megkérdezett tanulók összesen 32 hazai és magyarországi felsőoktatási intézményt neveztek meg továbbtanulási célként. A legtöbben a beregszászi főiskolát (54), és az ungvári egyetemet választották (45). Ezt a Debreceni Egyetem követi 42 felvételizővel, majd ELTE és a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem következik 18–18 jelentkezővel. Érdekes eredménynek tekinthető viszont az, hogy pár héttel a független érettségi vizsgák megkezdése előtt 14 tanuló még nem döntötte el, hogy melyik intézményt válassza, míg 6 tanulóban egyelőre csak az tisztázódott, hogy valamelyik szakiskolába fog majd felvételizni. További hat tanuló a majdani sikeres felvételi vizsga érdekében az idei évben a Balassi Intézet egyetemi előkészítőjében kívánja tudását gyarapítani (lsd. 5. táblázat).<sup>68</sup>

Elmondhatjuk, hogy a megkérdezettek körében lakhelyük közelében lévő, jó hírnévnek örvendő intézmények a leginkább preferáltak. A közelséget több intézmény esetében is háttérbe szorítja annak presztízse. Említésre méltó (és érdemes összevetni az adatokat a nyelvi kompetenciával), hogy a megnevezett oktatási intézmények közül 18 Magyarország területén található, míg a fennmaradó 14 ukrainai intézményből 11 Kárpátalján helyezkedik el, s ezek közül csak három úgynevezett belső ukrainai intézmény.<sup>69</sup> Érdemes lehet azt is megvizsgálni, hogy a megkérdezett tanulók mivel indokolják az adott intézmény mellett hozott döntésüket.

<sup>67</sup> Ferenc, 2009: 200

<sup>68</sup> Az ukrainai/kárpátaljai oktatási intézmények nevét a táblázatban dőlt betűkkel szedtük.

<sup>69</sup> A válaszadó nem jelölte meg, hogy az anyaegyetem vagy a kárpátaljai fiókinézet képzésére kíván-e jelentkezni.

	Jelentkezők száma	Választott oktatási intézmény
1.	54	<i>II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola</i>
2.	45	<i>Ungvári Nemzeti Egyetem</i>
3.	42	Debreceni Egyetem
4.	18	Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Eötvös Loránd Tudományegyetem
5.	14	<b>Nem választott</b>
6.	6	<i>Szakiskola (pontos megnevezés nélkül)</i> Balassi Intézet Egyetemi Előkészítő Miskolci Egyetem
7.	5	Károli Gáspár Református Egyetem Simmelweis Egyetem <i>Munkácsi Állami Egyetem</i>
8.	4	Óbudai Egyetem Budapesti Corvinus Egyetem
9.	3	Debreceni Református Hittudományi Egyetem
10.	2	<i>Beregszászi Egészségügyi College</i> Miskolci Rendészeti Szakközépiskola <i>Beregszászi Szolgáltatóipari Szakliceum</i> <i>Munkácsi Kereskedelmi Technikum</i> <i>Lembergi Állatorvosi Egyetem</i> Pázmány Péter Katolikus Egyetem Nyíregyházi Főiskola
11.	1	Pécsi Tudományegyetem <i>Kijevi Szlavisztikai Egyetem</i> Debreceni Sportiskola <i>Kárpátaljai Állami Egyetem</i> Budapesti Gazdasági Főiskola <i>Ungvári Művészeti Szakközépiskola</i> <i>Szolyvai Technológiai College</i> <i>Nagyszőlősi Politechnikum</i> <i>Rovnói Nemzetközi Egyetem</i> Magyar Táncművészeti Főiskola Szegedi Tudományegyetem <i>Husztai Erdészeti College</i>

6. táblázat: A megkérdezett tanulók által választott felsőoktatási intézmények listája<sup>70</sup>

<sup>70</sup> A jelentkezők száma az egyes intézményekre külön-külön vonatkozik ott, ahol az azonos számú felvételiző miatt több intézmény is egy sorba került a táblázaton belül.



	Oktatási intézmény	A választás indoka
1.	II. RF KMF	<i>Azért választottam a főiskolát, mert az elvégzése után külföldön is tanulhatok. Azért mert ingyenes a képzés. Jó a hírneve, nincs messze, jó az oktatás, van kollégium stb. Mert nem kell utazni és magyar nyelven tanulhatok.</i>
2.	UNE	<i>Hát mert egy egyetem magasabb szinten oktat, mint egy főiskola. Ukrán környezetben jobban fejleszthetném az ukrán tudásomat. Mert az ungvári egyetemen jó diplomát lehet szerezni. Közel van, tetszik a város, a lehetőségek.</i>
3.	DE	<i>Mert szép a város, és jó a híre az egyetemnek. Mert a testvérem is ott tanul.</i>
4.	ELTE	<i>Az ELTE Magyarország legjobb egyeteme. Budapest szép város, a testvérem és unokatestvéreim is itt tanulnak.</i>
5.	BME	<i>Azért mert Budapesten szeretnék tanulni.</i>

**7. táblázat: Az intézményválasztás indokai**

Amint az a 6. táblázatból kitűnik a választás során leginkább a fentebb már említett tényezők voltak meghatározók: ingyenes képzés, intézet presztízse, lakhelytől való távolság, nyelvtanulás lehetősége. Emellett szubjektív indokokat is felsoroltak az adatközlők: ott tanul a testvérem, szép a város stb.

Végezetül, de fontosság szempontjából semmiképp sem utolsó sorban, célszerű lehet megvizsgálni azt is, hogy a kárpátaljai magyar középiskolások körében mely szakok és szakmák a leginkább preferáltak, és, hogy ezek mennyire követik a nemzetközinek nevezhető normákat, milyen helyet foglalnak el az úgynevezett divatszakmák a kisebbségben élő magyar fiatalok körében. Az általunk megkérdezett 165 tanuló összesen 64 szakot és szakmát nevezett meg (Izd. 7. táblázat). Legnagyobb népszerűsége a sikerszakmáknak volt: a legtöbb hallgatót (14 fő) a pszichológia vonzotta, majd az informatika (13 fő), az angol nyelv és irodalom (12 fő), a turisztika (11 fő), és az óvodapedagógia (10 fő) következett. A 90-es években nagy népszerűségnek örvendő tanári szakok (földrajz, történelem, magyar nyelv és irodalom, matematika, lsd. 7. táblázat) az elhelyezkedési nehézségek miatt visszaszorulóban vannak.

	<b>Jelentkezők száma</b>	<b>Választott szakok</b>
<b>1.</b>	14	Pszichológia
<b>2.</b>	13	Informatika
<b>3.</b>	12	Angol nyelv és irodalom
<b>4.</b>	11	Turisztika
<b>5.</b>	10	Óvodapedagógia
<b>6.</b>	8	Földrajz; Történelem
<b>7.</b>	7	Biológia; Építészmérnöki; Magyar nyelv és irodalom
<b>8.</b>	6	Gyógynevelés; Matematika; Nemzetközi kapcsolatok
<b>9.</b>	5	Gépészmérnöki; Könyvelő; Közgazdász; Rendőr
<b>10.</b>	4	Fogorvos; Gyógyszerész; Kommunikáció és média; Manikűrös, pedikűrös; Mérnök; Orvos; Pincér; Sportszervező; Szakács
<b>11.</b>	3	Autószerelő; Cukrász; Fizika; Fodrász; Mérnökinformatikus; Szociológia; Tornatanár; Ukrán nyelv és irodalom; Vámos Villamosmérnök
<b>12.</b>	2	Andragógia; Ápoló; Biomérnök; Földmérnök; Kozmetikus; Lelkész; Számítástechnika; Színész; Szlavisztika;
<b>13.</b>	1	Állatorvos; Autó elektronikus; Fotós; Gazdasági informatikus; Gépész; Hitoktató; Kémia; Közjegyző; Közlekedésmérnök; Masször; Műszaki menedzser; Pedagógia; Pénzügy és számvitel; Programozó; Sofőr; Táncitanár; Tolmács; Vendéglátás; Zenész; Zenetanár

**8. táblázat: A választott szakok listája és a jelentkezők száma**

A kétkézi/fizikai munkát igénylő szakok esetében a legkisebb a jelentkezői létszám. Itt is felfedezhető azonban az anyanyelvi dominancia, hiszen a legtöbb szak elvégezhető

magyar nyelven is. Ukrán nyelv és irodalom szakra három, míg szlavisztikára két tanuló kíván jelentkezni.

## Összegzés

Jelen munka az elsők közé tartozik abban a sorban, amely a kárpátaljai magyar középiskolások nyelv- és pályaválasztásának összefüggéseit vizsgálja.

Amint azt a dolgozatban idézett munkák alapján már a hipotéziseinkben is feltételeztük, a kárpátaljai magyar középiskolások erős anyanyelvi dominanciával rendelkeznek. A privát nyelvhasználatban szinte alig használatos az ukrán és/vagy az orosz nyelv. A formális nyelvhasználati szinterek esetében az államnyelv használati mértéke mind a lakhely, mind Beregszász város esetében nő, ezzel szemben az orosz nyelv használata minimális, ami az oktatási folyamatból való kikerülésével indokolható.

A megkérdezettek környezeti (ukrán, orosz) és az idegen nyelvi (angol, német, francia) kompetenciája meglehetősen alacsony, ennek ellenére jelentős számú államnyelvi kontaktuselemet használnak. A szláv hatás az iskolai szaknyelvben is kimutatható.

A nyelvtudás pályaválasztásra gyakorolt hatása is igazolódni látszik, hiszen a megkérdezettek közel fele az anyanyelvi oktatás miatt magyarországi intézménybe kíván felvételizni, amiben az ukrán nyelv ismeretének hiánya aktívan megmutatkozik. Az intézmények kiválasztásában meghatározó szerepe van az adott intézmények presztízsének, a tanulók anyagi hátterének, valamint a lakóhelyhez való távolságnak. Ennek megfelelően a leginkább preferált intézmények a kárpátaljai, illetve a Magyarország Ukrajnához közel eső részeinek nevesebb egyetemei és főiskolái, melyek között a magyarországiak túlsúlya figyelhető meg. A szakok kiválasztásakor a sikerszakmákat részesítik előnyben.

## Felhasznált irodalom jegyzék

- ABLONCZY–BÁRDI, 2010* Ablonczy Balázs – Bárdi Nándor: *Határon túli magyarok: mérleg, esély, jövő.* In: BITSKEY Botond (szerk.): *Határon túli magyarság a 21. században.* Köztársasági Elnöki Hivatal, Budapest 2010.
- BARTHA, 1993* Bartha Csilla: *Egy amerikai magyar közösség nyelvhasználatának szociolingvisztikai megközelítései.* Budapest: kézirat. 1993.
- BEREGSZÁSZI, 2005* Beregszászi Anikó: A kárpátaljai magyar oktatás és nyelvi tervezés. In: Huszti Ilona – Koljadzin Natália (szerk.): *Nyelv és oktatás a 21. század elején.* PoliPrint, Ungvár 2005.

- BEREGSZÁSI–  
CSERNICSKÓ, 2004  
Beregszászi Anikó – Csernicskó István: ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról. PoliPrint, Ungvár 2004.
- BEREGSZÁSI–  
CSERNICSKÓ–OROSZ, 2001  
Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó: *Nyelv, oktatás, politika*. Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász 2001.
- BORBÉLY, 2001  
Borbély Anna: *Nyelvcseré*. MTA Nyelvtudományi Intézet Élőnyelvi Osztálya, Budapest 2001.
- CSERNICSKÓ –  
MELNYK, 2007  
Csernicskó István – Melnyk Svitlana: *Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás*. In: Orosz Ildikó (szerk.): *Magyarok a Tisza-forrás környékén*. PoliPrint, Ungvár 120–148.
- CSERNICSKÓ, 2010  
Csernicskó István (szerk.): *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság – Hodinka Antal Intézet, Budapest–Beregszász 2010.
- CSERNICSKÓ, 1998  
Csernicskó István: *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest 1998.
- DI BLASIO, 2010  
Di Blasio Barbara: *Pedagógus hallgatók pályaválasztása élettörténeteik tükrében*. *Educatio* 2010 (19) 4. 655–672.
- FERENC, 2009  
Ferenc Viktória: *Kárpátaljai magyar diákok az ukrainai emelt szintű érettségi útvesztőiben*. In: Kötél Emőke (szerk.): *PhD konferencia a Tudomány Napja Tiszteletére*. Balassi Intézet, Budapest 2009. 199–213.
- FODÓ, 1973  
Fodó Sándor: *Szláv jövevényszók a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban*. *Magyar Nyelvjárások* 1973 (XIX) 41–52.
- GAZDAG, 2010A  
Gazdag Vilmos: *Szláv eredetű lexikai elemek a Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban (Kárpátalja, Ukrajna)*. In: Fábri István – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig*. Balassi Intézet, Budapest 2010. 124–160.
- GAZDAG, 2010B  
Gazdag Vilmos: *A kárpátaljai magyar köznyelv szláv lexikai elemei Zelei Miklós A kettészárt falu c. dokumentumregényében* *Acta Beregsasiensis* 2010 (IX.) 3. 29–40.

- GYÖRKE, 1991 Györke Magdolna: *A kárpátaljai magyar szaknyelvek.* In: Györi-Nagy Sándor – Kelemen Janka (szerk.): *Kétnyelvűség a Kárpát-medencében.* Széchenyi Társaság, Budapest 1991. 66–69.
- KARMACSI, 2005 Karmacsi Zoltán: „...magyar kecskének neveztek...” avagy a magyar nyelv presztízse Kárpátalján In: Beregszászi Anikó– Papp Richárd (szerk.): *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok.* MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet–II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest – Beregszász 2005. 140–158.
- KÓTYUK, 2007 Kótyuk István: *Az ungi magyar nyelvjárás ukrán jövevényszavai.* Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Tanszéke, Nyíregyháza 2007.
- LANSTYÁK, 1996 Lanstyák István: *Anyanyelvi nevelés a határon innen és túl.* In: Csernicskó István – Váradi Tamás (szerk.): *Kisebbségi magyar iskolai nyelvhasználat,* Tinta Könyvkiadó, Budapest 1996. 11–15.
- LANSTYÁK–  
SZABÓMIHÁLY, 1997 Lanstyák István – Szabómihály Gizella: *Magyar nyelvhasználat – iskola Kétnyelvűség.* Kalligram, Pozsony 1997.
- LÁSZLÓ SZERK., 2007 László Gyula szerk.: *A Pécsi kistérség képzési stratégiája.* Dél-dunántúli Regionális Munkaügyi Központ, Pécs 2007.
- LISKÓ, 1998 Liskó Ilona: *A pályaválasztás folyamata.* Iskolakultúra 1998 10. 22–41.
- LIZANEC,  
1992, 1996, 2003 Lizanec Péter: *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I.* Akadémiai Kiadó, Budapest 1992.; *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II.* Patent, Ungvár 1996.; *A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III.* „Ethnica” Kiadó, Ungvár–Debrecen 2003.
- MOLNÁR –  
MOLNÁR D. 2005 Molnár József – Molnár D. István: *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében.* II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász 2005.

- MOLNÁR, 2010 Molnár Anita: *Magyar vagy ukrán tannyelvű iskola? A tannyelv lehetséges következményeiről Kárpátalján*. In: Fábri István – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig*. Balassi Intézet, Budapest 2010. 186–212.
- MOLNÁR–  
OROSZ 2007 Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó: *Kárpátalja (Ukrajna)*. In: Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.) *Kárpát Panel*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest 2007: 185–243
- NAVRACSICS, 2010 Navracsecs Judit: *A kétnyelvű beszédprodukciónak jellegzetességei* Iskolakultúra 2010 10. 3–16.
- OROSZ, 2010 Orosz Ildikó: *A magyar anyanyelvű/anyanyelvi oktatás és képzés helyzete Kárpátalján (1991–2010)*. In: *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye* 2010. 87–137.
- P. LAKATOS–  
T. KÁROLYI, 2002 P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit: *Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén a 80-as, 90-es években végzett nyelvjárási kutatások tapasztalatai*. In: P. Lakatos Ilona (szerk.) *Mutatványok a hármas határ menti nyelvhasználat kutatásából*, Bessenyei György Könyvkiadó, Nyíregyháza 2002. 27–33.
- PAPULA, 2008 Dr. Papula Lászlóné: *Mi lesz, ha nagy lesz? A pályaválasztást meghatározó tényezők*. Bolyai Szemle Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest 2008 (XVII) 1.
- SÉRA, 2009 Séra Magdolna: *Az iskolai tannyelvválasztás szerepe a kárpátaljai magyar kisebbség jövője és társadalmi mobilitása szempontjából*. In: Kötél Emőke – Szarka László (szerk.): *Határhelyzetek II. Kultúra – Oktatás – Nyelv – Politika*. Balassi Intézet, Budapest 2009. 241–268.
- SÉRA, 2010 Séra Magdolna: *Érvek és ellenérvek az iskolai tannyelvválasztásban*. In: Fábri István – Kötél Emőke (szerk.): *Határhelyzetek III. Önmeghatározási kísérletek: hagyományörzéstől a nyelvi identitásig*. Balassi Intézet, Budapest 2010. 161–185.

- SÓS, 2008 Sós Tamás: *A szakma- és pályaválasztás néhány kérdése az Észak–Magyarországi régióban, Heves megyében.* Szakképzési szemle 2008 (24) 4. 360–365.
- SULÁN, 1963 Sulán Béla: *A kétnyelvűség néhány kérdéséhez.* Magyar Nyelv 1963. 261.
- SZARKA, 2004 Szarka László: *Kisebbségi léthelyzetek – közösségi alternatívák* Lucidus Kiadó, Budapest 2004.
- ZOLTÁN, 2005 Zoltán András: *Szavak, szólások, szövegek.* Lucidus Kiadó, Budapest 2005.

### **GAZDAG, Vilmos**

#### **The relationship between language choice strategy and choice of career among the Hungarian secondary school students of the Transcarpathian district of Beregszász/Berehovo**

The question of teaching languages is one of the recurring elements of the Hungarian linguistic literature. However, we almost know nothing about the relationship between language use and choice of career. This question may be especially important in the case of Hungarian minorities abroad. Even under the best circumstances, they have to choose between the possibilities of continuing their studies in their mother tongue or the state language. In our work we try to find answers to the question of how linguistic factors influence the Transcarpathian Hungarian secondary school students to continue their studies, in other words, we investigate whether the students' mother tongue and the language of schools serving as the scene of their further study determine each other reciprocally. Moreover, we try to identify the most preferred institutions and study programs based on the asked students' choice from the educational offer.